

Béres Katalin

Deák Ferenc születésének centenáriuma Zala megyében

A kehidai kápolna, Deák apai nagymamájának, szüleinek és Antal testvérének nyughelye

Az első híradások a zalai sajtóban arról, hogy 1903 őszén az ország és Zala vármegye is Deák Ferenc, a Haza bölcse születésének 100. évfordulója megünneplésére készül.

Mindenekelőtt a szülőfalu, Söjtör képviselőtestülete kezdeményezte a vármegye törvényhatóságánál, hogy a nagy hazafi születésének centenáriumát ünnepelje meg.¹ Ugyanakkor a község úgy döntött, hogy nem elégszik meg a kastély bejárata fölött 1897-ben elhelyezett emléktáblával, hanem a *"lelkes utódoknak azt is súgta... a kegyelet, hogy a születés helyén is hirdesse egy szobor a derék embert."*² Elhatározták, hogy az évfordulóra legalább egy mellszoborral adóznak Deák Ferenc emlékének. (A szobor azonban valószínűleg anyagi okok miatt nem készült el a születésnapra, 84 évvel később, 1987-ben állították fel Farkas Ferenc szobrászművész Deákot ábrázoló mellszobrát a söjtöri iskola épülete előtt.)

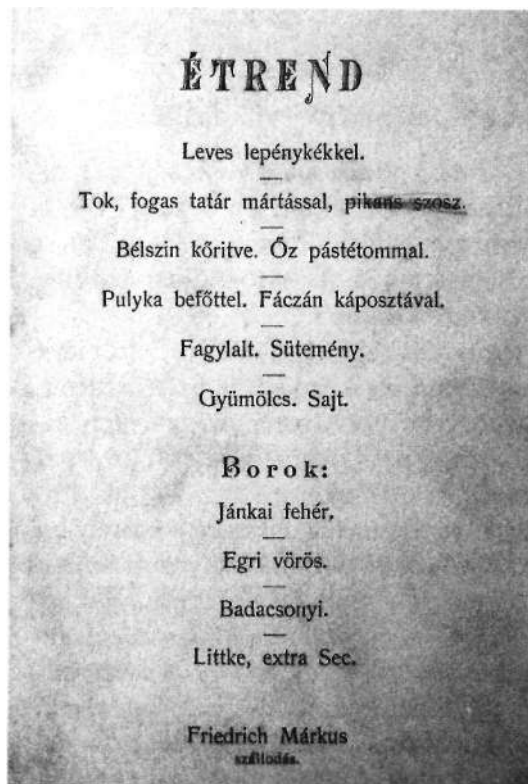
A szülőfalu kezdeményezését a vármegye elfogadta, és az alispán, Cserfán Károly vezetésével bizottságot hozott létre azzal a megbízással, hogy *"az ünnepség módozataira nézve javaslatot terjesszen elő."*³ A harminckilenc tagú testületben helyet többek között Árvay Lajos, a vármegye főjegyzője, Thassy Kristóf megyei főügyész, a Deák rokonság képviseletében Deák Mihály és Tarányi Ferenc, továbbá Várhidy Lajos Zalaegerszeg és Vécsey Zsigmond Nagykánizsa polgármestere.⁴ Az előkészítő bizottság április 23-án tartott ülésére, melyre meghívták a helybeli tanintézetek igazgatóit is, már szinte kész programjavaslatot dolgozott ki. Tervezetükben - a kor ceremóniáinak megfelelően - díszközgyűlés, istentisztelet, koszorúzás és társasbéd szerepelt. Az ünnep lebonyolítására a törvényhatóság 3000 Koronát biztosított, amelyet a vármegye törzsalapjából különítettek el.⁵

Zala vármegye az ünnep megszerzése és lebonyolítása mellett a napnak maradandó emléket kívánt állítani, ezért 1903. június 10-én Csertán Károly alispán felhívással fordult a vármegye közönségéhez, és Deák Ferencről elnevezett ösztöndíj létrehozására tett javaslatot, *"...ha a haza körül halhatatlan érdemeket szerzett nagy honfű iránt táplált kegyeletünket Ő hozzá méltóan akarjuk kifejezni: ünnepi közgyűlésünkben oly intézményt kell létesítenünk, a mely hivatva legyen ércznél is tartósabban hirdetni a hazafiúi erények mintaképeinek, vármegyénk nagy szülöttének, Deák Ferencnek a nevét és nagyságát, míg magyar szív dobog, magyar szó hangzik és magyar műveltség virágzik e hazán!*

Hogy mi legyen ez az intézmény: Ő maga mutatta meg félreismerhetetlenül a saját életével, a melyet komoly tanulásal és munkával töltött be...

*Ennélfogva oly tanulmányi ösztöndíjat kellene alapítanunk, a mely egy vagy több megyebeli szegényebb sorsú jó tanuló és jó erkölcsű fiúnak a magasabb kiképzést és azt, hogy tevékeny, hasznos polgára legyen a hazának, elősegíti."*⁶ Az alispán az ösztöndíj létrehozásához közadakozásra szólította fel a megye közönségét. A helyi sajtó is támogatta a kezdeményezést, szinte mindegyik újság buzdított az adakozásra. A Zalamegye külön vezércikket szánt olvasói meggyőzésére. *"A nagy férfiú emlékezetére, emlékének és dicsőségének ünneplésére mondott szavak elhangzanak, az ünnep fényét a mindennapi élet szürkesége, a hazafias lelkesedést a küzdelem egyformasága váltja fel, de a fiaink, unokáink javára rendelt alap a magyar kultúra örökös eszköze marad s mindig hirdetni fogja, hogy Zala vármegye hogyan tisztelte nagy fiának emlékezetét s mennyire szívén viselte a jövő nemzedék, a haza, a*

művelődés szolgálatát." - írta.⁷ A felhívás nyomán megkezdődött az adakozás, amelyet a sajtó is nyomon követett. A Zalamegye és a Magyar Paizs hétről hétre tájékoztatta az olvasóit a befolyt adományokról; a nagy összegekről és a pár fillérről is. Sőt, hírt adott minden, az ösztöndíj alap támogatására szervezett megyebeli rendezvényről: többek között Szentgrót és vidékének fiatalsága által szervezett, bazárral összekötött táncmulatságról, melynek tiszta bevétele, amit a Deák-ösztöndíjra ajánlottak fel, 34 Korona lett.⁸ Vagy a novai ifjak tombolás táncestélyéről, ahol a műsorban alkalmi óda hangzott el, és felolvasták Deák Ferenc életrajzát, valamint az 1867-es

A menükártya hátoldalán olvasható felirat szerint „A nagy hazafi Deák Ferenc születése századik évfordulója alkalmával Zegerszegn 1903 évi október 17-én tartott díszgyűlés és megyei ünnepély alkalmával a banketton ezen ételek adattak fel.”

kiegyezési feliratot. A bevételt - 30 Koronát - azonban kevesellte a Magyar Paizs tudósítója, a rendezvényről hiányolta a vidéki intelligenciát és a novai előkelőségek többségét. Epésen jegyezte meg: *"Annyi bizonyos, hogy a haza bölcsének szülőföldjéhez nem ily közel lakó közönség nagyobb tiszteletben tartja megyénk nagy szülöttjét, s nem rejti el filléreit"*⁹

Az ösztöndíj alapra nagyobb összegek is érkeztek. A jó példával herceg Batthyány Strattman Ödön és gróf Jankovich László, Zala vármegye főispánja jártak elől, mindketten 2000 Koronát ajánlottak fel a felhívást követő napokban. Ekkora összeget adományozott gr. Zichy Ágoston, báró Hornig Károly veszprémi püspök, Festetics Mária grófnő, Deák egykori söjtöri birtokszomszédja és pusztaszentlászlói nyaralásai idején rendszeres látogatója, aki a kiegyezés után Erzsébet királyné udvarhölgye lett. Dr. István Vilmos szombathelyi megyéspüspök 1000, Vaszary Kolos bíboros-hercegprímás 500, a kapornaki apátság 100 Koronát ajándékozott. A megyebeli takarékpénztárak 50-50 Koronát adtak, a vármegyei nemesi pénztár 1000 K-t szavazott meg. Baronyi Ede nagybirtokos, Deák hajdani kehidai birtokának tulajdonosa 100 Koronával gyarapította az ösztöndíj alapot. A megye városai is hozzájárultak az ösztöndíj létrehozásához. Zalaegerszeg közgyűlése 200 K-t ajánlott meg.¹⁰ Nagykanizsán kisebb vihart kavart a Deák-alapítvány ügye, ugyanis két felterjesztés került a képviselők elé. A pénzügyi bizottság 200 K támogatás megszavazására tett javaslatot, a tanács 500-ra. Mindkét indítvány mellett érvek és ellenérvek hangzottak el, végül Dick József képviselő felszólalása döntötte el a kérdést. Ő ugyanis *"előre"* tudta, hogy

az ösztöndíjat úgyis az egerszegi gimnázium kapja majd. Az Egerszeg - Kanizsa közötti viszályra érzékeny városatyák ezek után a pénzügyi bizottság javaslatát, azaz a 200 Koronás támogatást fogadták el, de egyben - Remete Géza képviselő javaslatára - pártolólág támogatták egy önálló kanizsai Deák-ösztöndíj létrehozásának gondolatát.¹¹

1903. október 17.-ig 28430 Korona 59 fillér gyűlt össze a Deák ösztöndíj alap javára.¹²

A vármegye mellett az egyes települések, intézmények, iskolák, társadalmi egyesületek is készültek Deák 100. születésnapjának méltó megünneplésére. Nagykanizsán 1903 februárjában az Irodalmi és Művészeti Kör kezdeményezte, hogy - a nagy hazafinak a kanizsai piarista gimnáziumban töltött diákévei emlékére - egy emléktáblával adózzon a város.¹³ Nyári Pál műegyetemi tanár javaslatára a fiatal, tehetséges budapesti szobrászművészt, Telcs Edét kérték fel az emlékmű tervezésére és kivitelezésére. Az Irodalmi és Művészeti Kör által összegyűjtött pénz azonban nem volt elegendő a tábla elkészíttetéséhez, ezért a város is - 1800 Koronával - hozzájárult a költségekhez.¹⁴ A gimnázium Teleki utcai homlokzatára felhelyezett bronztablát Deák babérággal övezett domborművű portréja díszíti, *"Deák Ferenc emlékezetére, aki az 1813/14 = 1816/17 iskolai években ezen gimnáziumba járt. Születése százados évfordulója alkalmából állította a Nagykanizsai Irodalmi és Művészeti Kör kezdeményezésére a város közönsége. Félre minden irigységgel hazánk fiai, adjuk neki az elsőséget - mondja róla Széchenyi"* - áll az emléktáblán. Avatására a kanizsai városi Deák-ünnep keretében került sor.

A megyeszékhelyen, ahol a központi ünnepségre készültek, a nyár végén lá-

zas térrendezési és felújítási munkálatok kezdődtek. A nemesi pénztár eladta a városnak a Deák Ferenc sétátér melletti 114 n-öl, köztérnek használt ingatlanát 1000 K-ért, ezzel hozzájárulva a sétátér bővítéséhez.¹⁵ A város a tér léckerítését lebontatta, helyére "csinos" vaskerítést készíttetett, tájkát kavicsoztatta. Az új kerítés építése miatt a Szent Flórián szobrot, amely a Deák téren volt látható, áthelyeztették a templom északi oldalára, ez alkalommal a szobor hibáit is kijavították, és újra festették.¹⁶ A város tanácsa felhívással fordult a környék lakosaihoz, hogy "a házaknak az utcára néző falait javíttassa ki s azokat, amelyek ütöttek-kopottak, festessék be."¹⁷

A vármegyházat, a vármegyei hivatalok elhelyezésére meglehetősen alkalmatlan és célszerűtlen kvartélyházat kívülről szintén felújították, "...mert Deák Ferenc születésének századik évfordulójához nem méltók a kopott falak. Úgy néz majd ki, mint a kendőzött vénasszony, aki arcát pirosra festi, de a ráncok keresztülbarázdálják a megviselt ábrázatot." - írta az épületről a Zalamegye újságírója.¹⁸ Üléstermében kicserélték a régi bútorzatot, helyére Ausztriából hozattak hajlított (Thonet) fabútorokat. A bútorcserét meglehetősen rossz néven vette a függetlenségi érzelmű, a honi ipar támogatását célul kitűző Magyar Paizs című egerszegi hetilap cikkírója. "Valami nem közönséges villanyerő kellene ide Deák Ferenc vármegyéjébe, a tehetetlenségnek eme szunnyadásába. Még Deák Ferenc is, a csendes lassúság vármegyéjének példátlan mintaképe, még ő is tűzbe jött, mikor a magyar ipar pártolásáról beszélt volt Zalaszentgróton. ...Hanem a Deák Ferenc öcsém-uramjai Teschenből hozatják a hajlított fabútort!" - írta.¹⁹ Arról, hogy Deák Ferenc születésének centenáriuma ne

csak a vármegyei és a városi elit ünnepe legyen, Wlassics Gyula kultuszminiszter és István Vilmos szombathelyi megyéspüspök gondoskodott. A zalaegerszegi születésű miniszter nagy tisztelője volt Deák Ferenc személyiségének, klasszikus szabadelvűségének, őt tekintette politikusi példaképének. Ezért Deák születésének 100. évfordulóját arra használta fel, hogy a "nemesebb világnézet" kialakulása érdekében a Haza bölcsét állítsa példaképül a nemzet, de elsősorban a tanulóifjúság elé. "Kötelességtudás, komoly munka, férfias kitartás, megfontolás, törhetetlen jellem, jögtisztelet, lobogó hazaszeretet, közmondás szerű egyszerűség és önzetlenség, mindez oly teljességben és tisztaságban van meg benne, mint kevés másban! Követendő mintaképe ő a nemes eszményekért hevülő magyar ifjúságnak, akinek pályája csodálatosan alkalmas arra, hogy az ifjú becsvágyának tette serkentő ...tényezője legyen." - írta Deákról abban a rendeletében, melyben előírta, hogy 1903. október 17-én minden magyar tanintézetben tanítási szünetet tartsanak, de ezen a napon mindenütt egységes program szerint, méltó ünnepel emlékezzenek meg Deák Ferencről.²⁰ A középiskolákban a felsőbb osztálybeli tanulók Deák életét és pályáját méltató kötelező házi dolgozatának legjobbját olvasták fel, a polgári és elemi iskolákban az egyik tanár mondott emlékezésedet. Ez alkalomból az elemi- és polgári iskolák számára ünnepi szónoklatokat, alkalmi verseket tartalmazó füzetet is kiadtak, hogy a pedagógusok számára megkönnyítsék a megemlékezések megrendezését. A miniszter nyomán Ruzicska Kálmán királyi tanácsos, vármegyei tanfelügyelő is körrendeletet bocsátott ki a megye állami népiskoláihoz, iskolaszékeihez, tantestületeihez, amely-

ben felhívta a figyelmet arra, hogy *"Zalavármegye iskolai hatóságaira s tanítóira vár a magasztos feladat, hogy gyermekeink szívében okt. 17-én, hálás gerjedelmeket keltsenek a Gondviselés iránt, mert Zrínyi, Kisfaludy, Festetich, Csányi és Gasparics fénylő alakjai mellé Deák Ferencet adta nekünk."*²¹

István Vilmos szombathelyi megyéspüspök körlevélben fordult az egyházmegye papságához, amelyben a nagy hazafi kimagasló érdemeit méltatta. Többek között ezt írta: *"Egyházmegyém hazánk bölcsének szülőegyházmegyéje. Itt élte ő le gyermekkorát, itt nevelkedett fel és képezte ki magát nagy hivatására, innét küldetett ki a haza ügyeinek intézésére és terhes munkálkodásainak fáradsalmait is itt szokta kipihenni. Sokan élnek még közöttünk, kik őt személyesen is ismertük és akik őt életében is mint példányképünket és vezérünket tiszteltük. Nekünk tehát már ezen indokból is fokozottabb mérvben kötelességünk a tervezett ünnepély fényét lehetőleg emelnünk"*.²² Ezért a püspök elrendelte, hogy az egyházmegye minden plébániáján október 17-én a katolikus népiskolák tanulóinak kötelező részvételével ünnepélyes szentmisét tartsanak, amelynek végén *"hálánk hű kifejezéséül hazánk nagy fiáért 3 Miatyánkot és 3 Üdvözlégy Máriát imádkozzanak"*.²³ (Hasonló körlevelet adott ki Vaszary Kolos hercegprímás is, aki az esztergomi egyházmegye területén lévő katolikus népiskolák számára tette kötelezővé a Deák emlékére tartott istentiszteleteken való megjelenést.²⁴)

A vármegye törvényhatósági bizottsága szeptember 14-én tartott közgyűlésén elkészült az ünnepségsorozat végleges programja. Eszerint október 17-én a megyeszékhelyen, 18-án Nagykanizsán és 19-én Kehidán került sor meg-

emlékező rendezvényekre. Az ülésen összeállították azt az öttagú, gróf Batthyány József vezette küldöttséget is, amely a vármegyét képviselte a budapesti Deák ünnepélyen.

1903. október 17-én, Deák Ferenc születésének 100. évfordulója megünneplésére meglehetősen zaklatott politikai légkörben került sor, a Haza bölcse közreműködésével létrehozott kiegyezési rendszer válságát élte. Az év folyamán a véderővita kapcsán kieleződtek az ellentétek a 67-es kormánypárt és a függetlenségi ellenzék között. Ráadásul az ünnep előtt egy hónappal Ferenc József chlopy-i hadparancsában a birodalom egyik néptörzsének nevezte a magyarokat, súlyos feszültséget teremtve ezáltal a nemzet és az uralkodó között.

Ezek az események azonban nem rontották el a zalai Deák-megemlékezések hangulatát; bár a szónokok beszédeiben, a vezércikkek tartalmában történt utalás az aktuálpolitikai eseményekre, ám nem befolyásolták Deák személyének és munkásságának megítélését. Sőt, az ünnepi szónokok és vezércikkek - a kor dagályos stílusában - kiemelték, hogy Deák személye, - akit hősként, félistenként állítottak hallgatóik, olvasóik elé - és az iránta érzett általános tisztelet lehet az az eszköz, amely a nemzetet újra egyesíteni tudja.

A fellobogózott Zalaegerszegen október 17-én délelőtt fél tízkor kezdődtek az ünnepi események. A virágokkal feldíszített vármegyeháza nagytermében díszközgyűlést tartott a megye törvényhatósága, amelyen a kormány képviselőjében Széli Ignác államtitkár, a főrendiház képviselőjében Ernuszt Kelemen vett részt. Jelen voltak továbbá Csávossy Béla háznagy és Szüllő Géza képviselőházi küldöttek, gróf Festetics Tassiló főpohárnok mester, gróf Széche-

*olyan kényesek t. bizottság, mert akárki mit beszél sehogy sem illik ez a Deák Ferenc jelleméhez!*²⁹ - írta a tudósító.

A rendezőbizottság a jeles eseményre meghívta Wlassics Gyula kultuszminiszter is, aki azonban személyesen nem vehetett részt a ceremónián, táviratban köszöntötte az ünneplőket: *"...az volt lelkem óhaja, hogy a mi forrón szeretett Zalamegyénk, Deák Ferenc szülőföldjének székhelyén magasztos ünnepeteken együtt hódolhassak a mi lelkünkhöz, a mi szívünkhöz legközelebb álló nagy halhatatlanunk emlékének. Ha ebben engem tőlem nem függő okok megakadályoztak is, mégis ott leszek lelkem egész melegével, szívem egész erejével a szülőföld oltára előtt és veletek együtt imádkozom: Lebegjen e nemzet fölött Deák szellemének mindent kibékítő, áldó ereje."*³⁰ - írta táviratában.

Október 17. zalaegerszegi eseményeit a helyi Kaszinó táncmulatsággal összekötött estélye zárta.

Nagykanizsa október 18-án ünnepelt. A felekezeti istentiszteletet követően díszközgyűlést tartottak a városházán, ahol Remete Géza, a Haza bölcse egykori képviselőtársa tartott megemlékező beszédet. Majd határozatot hoztak arról, hogy a város közgyűlési terme számára megfestetik Deák Ferenc arcképét, továbbá, hogy a nagykanizsai főgimnáziumnál 5000 Koronás Deák Ferenc-ösztöndíj alapot létesítenek. Délután került sor a nagykanizsai Irodalmi és Művészeti Kör által kezdeményezett Deák emléktábla avatására a művész, Telcs Ede jelenlétében.

Október 19-én a vármegye ünnepe Kehidán folytatódott, ahol az évfordulóra felújított kápolna - Deák szüleinek és nagyszüleinek, valamint Antal bátyjának nyughelye - beszentalására került sor. A szertartásra érkező vármegyei

notabilitásokat a kúria tulajdonosa Baronyi Ede fogadta és látta vendégül. De. 10 órakor, a vidék népének jelenlétében Rhédey Gyula veszprémi kanonok szentelte fel az átépített kápolnát, majd az előkelőségek Zalaszentgrótra kocsiztak, ahol 60 terítékű díszebéd várta őket.³¹

A fentiekhez képest a szülőfaluban, Söjtörön szerényebb körülmények között ünnepeltek. Az ünnepi mise után *"nemzeti zászlódísz alatt"*, körmenetben vonult a falu népe a szülőházhoz, ahol megjelent Festetics Mária grófnő, Farkas József országgyűlési képviselő és Thassy Lajos főszolgabíró. Az egybegyűltek elénekelték a Himnuszt, majd Pajthy Elek plébános emlékezett meg a Haza bölcséről. A szónoklat után megkoszorúzták a millenniumkor a kastély falára helyezett emléktáblát. *"Söjtör község Deák Ferenc nagy emlékének"* - állt a koszorúszalagon. Az ünnep a Szózat hangjaival ért véget.³²

Deák Ferenc születésének centenáriumáról a zalai sajtó is megemlékezett. Az előkészületekről és az ünnepi eseményekről szóló tudósítások mellett emelkedett hangú vezércikkeket, alkalmi verseket, ódákat közöltek a helyi lapok. A cikkírók egyrészt Zala megyének Deákhoz való viszonyát emelték ki, mint pl. a Zalamegye újságírója. Írása szerint *"Mérhetetlen szeretet köti Deák emlékéhez Zala vármegyét, mert nekünk nemcsak a haza nagy fia ő, akire büszkén tekintünk, hanem erekye is az ő emlékezete, mert egyesítette magában mindazokat az erényeket, amelyek a zalai falvak régi kúriáiban lakoztak, ahol a mindennapi imádság is a hazaszeretetre, törvénytiszteletre, ősi hagyományaink iránti szent áhítatra való buzdítással végződött."*³³ Mások, elsősorban a függetlenségi érzelmű újságírók Deák min-

dig tiszta lelkiismeretét állították példaképpül olvasóik elé.³⁴ Nagy Samu, a Zalai Közlöny vezércikkírója pedig egyenesen isteni magaslatokba emelte Deák alakját, hozzá fohászkodva fejezte be ünnepi írását: *"Nagy szellem, ki le tudtál vetekezni minden emberi salakot, örködj felettünk. Lényednek tündöklő idealizmusából küldj közénk is egy sugárt, hogy mint a villany szikra, átjárva szíveinket, visszarántson bennünket a*

*való éltre, melyben, ha keresünk, megtalálhatjuk mindenkor a nemes ideálokat, melyekért küzdeni érdemes!"*³⁵

Az ünnep elmúltával véget ért a várás, *"Deák szellemének mindent kibékítő, áldó ereje"* nem hatott többé, az ország visszasüppedt a pártcsatározások mindennapjaiba. Egy év múlva pedig megbukott a magát Deák szellemi örökösének tartó Szabadelvű párt.

Meghívó a zalaegerszegi Kaszinó estélyére

¹ Deák Ferenc emléke. Magyar Paizs, 1903. jan. 3. 5. p.

² A sőtjöriek Deák Ferencnek. Magyar Paizs, 1902. dec. 11. 4. p.

³ Id. 1.

⁴ Deák Ferenc. Nagykanizsai Friss Újság, 1903. jan. 20. 5. p.

⁵ Hírek-Deák Ferenc születése... Zalamegye, 1903. ápr. 26. 3. p.

⁶ Vármegyém közönségéhez! - Csertán Károly felhívása. A Göcseji Múzeum tulajdona.

⁷ Deák Ferenc emlékezete. Zalamegye, 1903. jún. 28. 1. p.

⁸ Multság a Deák Ferenc alapítvány javára. Zalamegye, 1903. aug. 15. 4. p.

⁹ Deák tombola estély Nován. Magyar Paizs, 1903. szept. 10. 4. p.

¹⁰ Városi közgyűlés. Magyar Paizs, 1903. júl. 23. 3. p.

¹¹ Városi közgyűlés. Zalai Közlöny, 1903. aug. 15.

¹² Zalavármegye ünnepe. Zalamegye, 1903. okt. 18. 4. p.

¹³ Deák emléke. Magyar Paizs, 1903. máj. 28. 5. p.

A témáról ld. Kunics Zsuzsa cikkét.

¹⁴ Id. 11. jegyzet

¹⁵ A nemesi pénztári és alapítványi választmány ülése.

Zalamegye, 1903. aug. 15. 4. p.

¹⁶ Hírek - A Flórián szobor áthelyezése. Zalamegye, 1903. szept. 27. 6. p.

¹⁷ Hírek - Rendezik a Deák teret Zalamegye, 1903. okt. 4. 5. p.

¹⁸ A vármegye háza. Zalamegye, 1903. aug. 30. 2. p.

¹⁹ (y): Hajlított fabútor. Magyar Paizs, 1903. szept. 17. 2. p.

²⁰ Deák Ferenc emlékezete. Néptanítók Lapja, 1903. 37. sz. 1-3. p.

²¹ Deák Ferenc emlékezete. Zalamegye, 1903. okt. 11. 3. p.

²² Hírek - Deák Ferenc emlékezete. Zalamegye,

1903. szept. 27. 4. p.

²³ Uo.

²⁴ Deák Ferenc emlékünnepe. Zalai Közlöny, 1903. szept. 19.

²⁵ Zalavármegye ünnepe. Zalamegye, 1903. okt. 18. 2-3. p.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo. 4. p.

²⁸ Uo.

²⁹ A Deák Ferenc ünnepélyről. Magyar Paizs, 1903. okt. 22. 1-2. p.

³⁰ A közoktatásügyi miniszter sürgönye. Zalamegye, 1903. okt. 25. 4. p.

³¹ Deák Ferenc emlékezete. Zalamegye, 1903. okt. 25. 3-4. p.

³² Deák ünnepély Sőtjörön. Magyar Paizs, 1903. okt. 29. 3. p.

³³ Deák Ferenc. Zalamegye, 1903. okt. 18. 1. p.

³⁴ Deák Ferenc. Magyar Paizs, 1903. okt. 15. 1. p.

³⁵ Nagy Samu: Deák Ferenc. Zalai Közlöny, 1903. okt. 17. 1. p.